UN TEXT PROVOCATOR ASUPRA EVOLUȚIEI ANTROPOLOGIEI CULTURALE ȘI FILOSOFICE

Marius DUMITRESCU

În societatea actuală, postindustrială și marcată de prezența inteligenței artificiale, caracterizată prin schimbări de un dinamism nemaiîntâlnit până acum, ideea unei cărți de eseuri dedicate unui domeniu nou și anume consilierea filosofică, pare mai mult decât binevenită.

În cartea *Căutarea autenticității în era digitală – Eseuri despre poezie, filosofie și spiritualitate,* Sandu Frunză a realizat o cercetare cu un amplu caracter interdisciplinar, în care a reunit perspectivele filosofiei, religiei, tehnicii și ale științelor comunicării într-o lucrare ce-și propune un proiect ambițios și anume să fie un ghid pentru cei ce au ales sau vor alege calea unei meserii ce urmează să se afirme.

Cartea urmărește în primă instanță să surprindă importanța pe care a avut-o filosofia ca disciplină-mamă pentru toate științele omului. Numai prin întoarcere la poezie și filozofie, ca forme originare de manifestare a spiritului, și nu este vorba doar de un simplu registru terminologic, se pot înțelege în mod adecvat sensurile complexe ale devenirii culturii. Autorul cărții ne specifică în acest sens că „forma cea mai complexă a practicilor comunicării în registru cultural este filosofia".

Entuziasmul sau sentimentul eșecului în fața filosofiei reflectă procesul extrem de complex al oferirii unui sens dincolo de aparențe, dincolo de lucrurile concrete și reprezentări. Sandu Frunză sesizează astfel că discursul filosofic aduce, de fapt, un nou tip de înțelegere a raționalității. Este vorba despre o raționalitate lărgită, în care logica și abstractizarea este însoțită de imaginar și de simbolizare. În felul acesta, preocuparea pentru construcția conceptuală are printre finalitățile sale și aducerea la lumină a semnificațiilor. Astfel, finalitățile care vizează un *telos*, adică ceva mult mai mult decât scopul imediat, pentru care vechii greci avea de altfel termenul de *scopos*, nu pot fi sesizate decât printr-o practică filosofică ce vizează universul ideilor, pe cel al arhetipurilor, al acelor genuri și forme ce matrițează universul sensibil. Filosofia însă pornește întotdeauna de la o interogație, își asumă întrebarea, ca un dat originar, ferindu-se de orice fel de adevăr prestabilit. Consilierea filosofică, așa cum o propune Sandu Frunză, vizează tocmai plasarea subiectului, iubitor de înțelepciune, în această stare originară a interogațiilor ce face posibilă identificarea principiului convenabil, în calitate punct de plecare al oricărui demers filosofic.

Autorul cărții ne indică în acest context și sensul termenului de *philia*, de iubire pe care filosoful îl atașează Sofiei, în calitate de înțelepciune. Numai atunci când este identificată ordinea subordonată

acelui *telos*, acelei finalități ce se găsește dincolo de toate scopurile noastre particulare, totul se supune acelei *philia*, acelei iubiri în sensul de *amor dei intelectualis*. Spinoza vedea gradul maxim de împlinire filosofică în această iubire intelectuală de Dumnezeu, care împacă sufletul și anihilează spiritul revoltei pe ceruri întrucât credința și rațiunea umană nu mai sunt separate căci Dumnezeu devine quasi-înțeles, dar mai ales acceptat de către om.

Sandu Frunză constată că iubirea pusă împreună cu înțelepciunea, pe lângă faptul că se află sub protecția fascinantei figuri mitologice a lui Eros, are la bază și faptul că *eros* și *philia* se află într-o anumită intimitate în limba greacă. În acest context, poezia, ce se deschide mai mult spre *eros*, convertește totuși, în ceasurile ei mari, toate aceste energii primordiale pulsionale în *philia*, în acea zonă capabilă să-l apropie pe om, printr-un proces complex de transmutații spirituale, de sublim – locul în care sufletul se deschide spre sensurile gândirii simbolice.

Om al timpului său, Sandu Frunză, cu un talent remarcabil în arta eseului filosofic, nu poate să nu-și pună întrebări și în legătură cu provocările pe care epoca digitală le poate aduce dimensiunii simbolice a ființei umane. Dacă prin operele lui Cassirer, Jung sau Eliade, simbolul a devenit semnul prezenței acelui limbaj primordial, adamic, ce construiește universul lui *homo religiosus*, cartea filosofului Sandu Frunză încearcă să ofere un răspuns la întrebarea: În ce măsură această deschidere spre simbol mai poate fi valabilă în lumea de azi, în care se vorbește tot mai mult de o „religie a datelor", când inteligența artificială deschide orizontul tot mai mult spre o lume postindustrială? Prin această întrebare este reluată, la o scară mai mare și angoasantă, trăirea omului baroc, care experimenta stări similare la începutul modernității, marcată de avântul spiritului științific și al împlinirii acestuia în tehnologiile ce au schimbat în mod radical imaginea lumii de atunci, conferind o nouă percepție asupra spațiului și a timpului.

Omul baroc de la începuturile modernității a fost supus unui șoc cultural echivalent doar cu cel de la debutul neoliticului, când a trecut de la regimul de vânător nomad la cel de agricultor, fiind nevoit să-și inventeze noi zei și credințe. La începuturile modernității, prin descoperirile astronomice ale lui Galilei, Brache, sau Kepler, paradigma geocentrică a fost totalmente zdruncinată. Formula „precum în cer așa și pe pământ" nu-și mai găsea un corespondent în lumea rocilor cerești spre care telescopul începea tot mai mult să se îndrepte. Toate ierarhiile cerești de la Aristotel, Ptolemeu sau marii teologi creștini ai Evului Mediu își încetau brusc sensurile. Este momentul când Blaise Pascal, marcat de atotputernicia acelei infinite *res extensa* a lui Descartes, ajunge să exclame : Cel mai mult mă sperie tăcerea spațiilor infinite! Erau acele spații ale materiei care nu lăsau loc pentru îngeri și alte ierarhii cerești.

După șocul inițial, tot filosofia a venit să-l repună pe omul modern într-o dispoziție din care să poată privi coerența și ordinea lumii noi, care și-a construit o nouă dimensiune simbolică pe ruinele vechii mentalități medievale. Astfel, sacrul și profanul au încetat să-și fie două dimensiuni reciproc străine, ci două fațete ale unei aceleiași realități care diferă doar din perspectiva unghiului din care este privită. Sandu Frunză consideră că modernitatea nu l-a neantizat pe *homo religiosus,* ci l-a supus unui mare test: „Religia nu este creată de mintea umană, dar nici nu putem afirma că ea poate fi despărțită de om. Așa cum ea nu poate fi despărțită de ideea prezenței lui Dumnezeu, deși vorbim despre trăirea acestei prezențe făcând apel la experiența mentală în care individul este angajat ca ființă totală".

La fel ca omul secolului al XVII-lea, și omul epocii digitale, care aparent tinde să resemnifice chiar conceptul de obiectivitate, de lume obiectivă ca un dat al creației, se mișcă tot într-un univers simbolic originar. În lumea digitală, el își construiește propriile lui universuri, ce se recheamă însă la o aceeași structură arhetipală în care întâlnește de fapt aceleași simboluri. Revoluțiile tehnice sunt de suprafață; în nivelul adânc, profund, al ființei umane se găsește acea legătură tainică cu Creatorul său, care i-a modelat inițial structura prin care deține cheia acelui limbaj primordial adamic.

Operând cu diferența dintre universul lui *a avea* și *a fi*, ce surprinde tocmai diferențele pe care Constantin Noica le identifica între valoarea și adevărul unui *text* și *contextul* acestuia, Sandu Frunză consideră că, atunci când accesăm interogațiile filosofice, suntem pe tărâmul sensului, al semnificațiilor, al participării la real și al luării în stăpânire a propriei vieți, într-un proces în care cău-

tarea ființei presupune redescoperirea ființei integrale și afirmarea ei. Astfel, spațiul sacru nu va fi sub nici o formă afectat sau diminuat în valoare de spațiul virtual, la fel cum revoluția astronomică de la începutul modernității nu a reușit să distrugă universul simbolic al omului. Chiar dacă *Divina comedia* a lui Dante ne prezintă o lume geocentrică după modelul ptolemaic inspirat de lucrarea *Despre cer* lui Aristolel, aceasta nu și-a pierdut cu absolut nimic din valoarea ei simbolică, rămânând o lectură mai mult decât fascinantă și în ziua de astăzi. Tiparele lumii lui Dante sunt de fapt tiparele lumii noastre simbolice, interioare, ce rămân intacte, neafectate de spațiile materiale sau, mai nou, virtuale.

Partea cu cel mai mare caracter de originalitate a cărții și, de altfel, principala contribuție științifică pe care autorul o aduce prin intermediul acesteia, este prezentă în capitolul intitulat: *Consilierea filosofică – un instrument util pentru căutarea autenticității în viața noastră cotidiană*. Sandu Frunză vede necesitatea impunerii unei nou domeniu, intitulat *Consilierea filosofică,* drept un răspuns la sentimentul crizei, pe care îl trăiește din plin omul contemporan.

Provocările omului contemporan sunt de departe cele mai complexe. Dacă omenirea a zăbovit mii de ani în revoluția neolitică, marcată de cal și căruță, în ultimele decenii asistăm la impunerea tot mai galopantă a paradigmei postindustriale. Un nou neonomadism postindustrial se impune odată cu avantajele enorme ale delocării și mobilității forței de muncă din epoca digitală în care „acasă" poate fi pretutindeni. Dezrădăcinările sociale și mobilitatea extremă creează însă și un sentiment profund al unei crize valorice. În acest nou spațiu de ambiguitate și relativizare a valorilor tradiționale filosofia este mai necesară ca oricând pentru a contrabalansa tensiunile inerente dinamismului schimbării din lumea exterioară. Astfel, consilierea filosofică poate juca și rolul unei veritabile terapii spirituale. În acest context, psihanaliza, dincolo de aspectele ei clinice, se poate dovedi și o vale regală în vederea unei terapii spirituale în care omul contemporan poate fi ajutat să-și înțeleagă mai bine universul pulsional, gradul de rezistență la anumite structuri mentale create în civilizația postindustrială, ce ascund în fapt un profund disconfort în cultură. Totuși, care este acest standard de normalitate psihiatrică? În acest sens, autorul cărții de față afirmă că este util să ne amintim că psihiatrii au fost responsabili pentru cea mai mare cură medicală de masă din istorie. Această vindecare, care a fost instantanee, a afectat milioane de oameni din întreaga lume simultan. Mai exact, în 1974, psihiatrii, printr-un vot restrâns, au decis că homosexualitatea nu ar mai trebui considerată o boală mintală. Milioane de oameni care fuseseră afectați de homosexualitate s-au vindecat instantaneu. Astfel, sexualitatea poate fi tratată și ca un teren al unei cercetări cu implicații etice ce au rolul să atenueze disconfortul și, de ce nu?, chiar angoasele în civilizație.

Un alt aspect important pe care consilierea filosofică trebuie să-l aibă în vedere este cel legat de dimensiunea spirituală a existenței, de modul în care omul se poate raporta la transcendență și în ce măsură cineva poate fi inițiat în lectura filosofică.

În final, constatăm un fapt extrem de important și anume că, prin această carte, Sandu Frunză a surprins nu numai posibilitatea deschiderii spre o înțelegere a vieții lăuntrice a omului, cu toată încărcătura ei simbolică, dar și modul în care această experiență a vieții interioare se poate împlini într-o manieră armonioasă prin *philia*, prin acest tip special de iubire filosofică, spre lumea exterioară dominată de prefaceri, ce marchează, nu întotdeauna pozitiv, omul contemporan. Astfel, consilierea filosofică, așa cum o prezintă Sandu Frunză, aduce împăcarea cu sinele, cu ceea ce este autentic în noi, indiferent de gradul de amenințare sau de provocările unei lumi în permanentă schimbare. Consilierea filosofică deschide acea iubire intelectuală față de Creator și, de ce nu?, de salvare a puterii conștiinței de a se ridica deasupra acelor elemente irațională ce-l pot pierde pe omul care își pierde măsura.

Cartea *Căutarea autenticității în era digitală - Eseuri despre poezie, filosofie și spiritualitate* este un text provocator, ce aduce o perspectivă inedită asupra genezei și mai ales asupra evoluției antropologiei culturale și filosofice în contextul marilor descoperiri din domeniul tehnologiilor și a științelor comunicării.

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ANUL CLVII

CONVORBIRI LITERARE

FONDATĂ DE SOCIETATEA *JUNIMEA* DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867

Director: Cassian Maria SPIRIDON

„Ai uitat tot, Margherite! ”
– dialog cu scriitoarea **NORA IUGA**
„Eu văd destinul țării mele cu ochii sufletului și ai minții... ”
– dialog cu scriitorul **OVIDIU PECICAN**

ANCHETA REVISTEI: Mihai CIMPOI, Ion PAPUC

POEZIE: Radu FLORESCU, George VULTURESCU, Angela BACIU
PROZĂ: Val BUTNARU

Ion PAPUC: Iarăși Noica
Gheorghe GRIGURCU: „Poeți de epocă”
Constantin CUBLEȘAN: Ion Pop Reteganul
Theodor CODREANU: Ion Barbu și *programul de la Erlangen*
Mircea PLATON: Ion Minulescu și romanul realismului național
Mircea A. DIACONU: Cernăuți – Bucovina, la scara 1/1
Ioan HOLBAN: Laurențiu Fulga

Constantin BOSTAN: Pe culmile delațiunii
Gellu DORIAN: Aurel Pantea – *Așa cum spuneam, moartea*
Teodor BACONSCHI: Biserica își iubește scriitorii
Cristina CHIPRIAN: Rana face parte din jocul de-a nemurirea
Dan CIACHIR: O carte frumoasă și vie
Lucian ALEXIU: Mariana Dan

Nicolae GEORGESCU: Petru Creția și Eminescu
Constantin COROIU: Timpul povestirii, anotimpul mărturisirii
Nicolae ILIESCU: Nordul prieteniei
Liviu PAPUC: În proximitatea lui Creangă
Nicolae SCURTU: Câteva însemnări despre Monica Lovinescu
Simion Alexandru GAVRIȘ: Începutul domniei lui Alexandru Ioan Cuza

Dragoș COJOCARU: Pâine și foame în *Infernul* lui Dante
Dan TOMULEȚ: Utopie și progres
Horia Ion GROZA: În dialog cu moartea
Pompiliu CRĂCIUNESCU: Un nucleu românesc
Anton ADĂMUȚ: Un scurt episod aristotelic

Literatura azi: **Ioan LASCU, Livia IACOB, Adrian JICU, Marius CHELARU, Emilian MARCU**

Cronică literară: **Cristian LIVESCU, Constantin DRAM, Luiza NEGURĂ**
Comentarii critice: **Adrian Dinu RACHIERU, Vasile SPIRIDON, Antonio PATRAȘ**
Actualitatea literară: **Otilia UNGUREANU, Cristina SCARLAT, Adrian G. ROMILA**

NORA IUGA

ION MINULESCU

RADU FLORESCU

Aprilie 2024, Nr. 4 (340)